

Stručni rad

KAKO PREPOZNATI ODNOS MEĐU UČENICIMA?

Vandy Šinigoj Franko
OŠ Raka

Sažetak

Svaki učitelj nastoji osigurati dobre odnosno kvalitetne međusobne odnose u razredu, a time i pozitivnu razrednu klimu. Dobri odnosi također utječu na postignuća učenika u učenju. Međutim, nije sve tako jednostavno kao što se čini. Što učiniti ako su učenici međusobno zavađeni, ne pomažu jedni drugima i ne prihvaćaju se međusobno? Za dobre odnose najprije moramo ispitati položaj svakog pojedinačnog učenika u razredu. Neki se odnosi mogu zapaziti bez mnogo truda, dok su drugi skriveni. Pri prepoznavanju odnosa možemo si pomoći sociometrijom, jednom od novijih tehnika prikupljanja podataka i istraživanja odnosa u skupini. Zahvaljujući ovoj tehnici utvrđujemo položaj pojedinačnog učenika u skupini (popularnost, isključenost, usamljenost) i povezanost (koheziju) cijele skupine. Srećom, odnosi među učenicima nisu nešto što ostaje trajno, jer se mijenjaju pod utjecajem mnogih čimbenika. O učitelju ovisi hoće li prepoznati odnose među učenicima, proniknuti u njih i značajno pomoći djeci u poboljšanju odnosa i povezivanju sa svojim prijateljima.

Ključne riječi: učenici, odnosi, sociometrija, popularnost (prihvaćenost od strane skupine), isključenost

1. Uvod

Dijete se rađa kao socijalno (društveno) biće. Od samog početka odaziva se emotivno i komunicira s okolinom. Učenici veći dio dana provedu u školi, tako da za njih ova ustanova predstavlja važan socijalni prostor u kojem se odvija socijalizacija. Vršnjačka skupina vrlo je važna za razvoj socijalnog identiteta, učenje normi društvenog ponašanja, uspostavljanje socijalnih struktura i treniranje odnosno razvijanje socijalnih vještina. [3] Istraživanja pokazuju da su popularna djeca, u usporedbi s ostalim učenicima, druželjubivija i spremnija na suradnju, da uspješnije rješavaju socijalne probleme te da iskazuju susretljivost i spremnost pružanja podrške svojim vršnjacima. Odbačena djeca predstavljaju rizičnu skupinu jer mogu biti kritičnija prema svojim vršnjacima, često reagiraju impulzivno, agresivno i nižeg su samopoštovanja odnosno imaju negativnu sliku o sebi. [4] Učitelj koji se usredotoči na odnose u razredu može i sam prepoznati odnosno procijeniti određene vrste odnosa. To posebno vrijedi za učitelje razredne nastave koji mnogo vremena provedu s učenicima. Unatoč svemu spomenutom, često su prisutne razlike između zapažanja učitelja i stvarnog stanja, budući da se ekstremni oblici odbijanja učenika javljaju kada učitelj nije prisutan. Kako prepoznati odnose među učenicima u razredu, ako smo svjesni da promatranje nije dovoljno? To ćemo najlakše učiniti uz pomoć sociometrijske tehnike koja nam pruža brži i bolji uvid u odnose među učenicima. [2]

2. Sociometrijska tehnika

Sociometrija ili sociometrijska tehnika predstavlja tehniku prikupljanja podataka i istraživanja odnosa unutar malih skupina u kojima se pojedinci dobro poznaju. Metoda je vrlo korisna u području pedagogije jer nam pomaže utvrditi kako su učenici u razredu povezani, odnosno pruža nam saznanja o načinu povezanosti (kohezije) cijelog razreda i samoj socijalnoj strukturi skupine. Pojam sociometrije povezujemo s latinskom riječi "sociobilis", što znači biti društven, prijateljski nastrojen, združiv u skupine. [1] Ovom tehnikom utvrđujemo položaj odnosno socijalnu prihvaćenost pojedinačnog učenika u skupini (popularnost, isključenost, usamljenost), povezanost između pojedinih učenika, ali i povezanost cijelog razreda (svih učenika). Sociometrija nam ne pruža odgovore na pitanja o tome zašto je neki učenik u skupini popularan ili odbačen. [6]

2.1. Sociometrijski postupci

- Poznajemo nekoliko vrsta sociometrijskih postupaka. U školi su najkorisniji:
- **Sociometrijski upitnik** je anketni upitnik koji se koristi za ispitivanje članova skupine. Pitanja postavljamo tako da dobijemo informacije o odnosima između članova skupine koji nas zanimaju (npr. Kako se osjećaš u skupini? S kim se najradije družiš? Što ti smeta u skupini?). Najkraći upitnik sadrži samo jedno pitanje, ali poznajemo i opširnije upitnike.

					
1. Ali si rad v tem razredu?	nikakor ne	ne	včasih	večinoma	vedno
2. Koliko učencev iz tega razreda med seboj dobro sodeluje?	nihče	malo	polovica	večina	vsi
3. Za koliko učencev iz tega razreda lahko rečeš, da si prijatelj z njimi?	z nikomer	le z nekaterimi	s polovico	z večino	z vsemi
4. Koliko učencev v tem razredu dobro poznaš?	nikogar	le nekatere	polovico	večino	vse

Slika 1: Sociometrijski upitnik

- **Sociometrijski test** je vrsta testa koja uključuje odabir pratitelja za neku interakciju između osobe koja bira i osobe koja je odabrana. Sastoji se od pitanja: S kim bi volio sjediti u klupi? S kim bi se želio igrati? S kim bi volio sjediti u autobusu? i sl. Možemo postavljati i negativna pitanja: S kojim učenikom ne bi htio sjediti u klupi? i sl. Negativnim odabirima otkrivamo pojavu isključenja jednog ili više učenika od strane njegovih vršnjaka. Međutim, to se ne preporučuje na početku godine, jer saznanje može izazvati još veće sukobe među učenicima. Pri postavljanju pitanja odabir može biti ograničen na određeni broj školskih drugova iz razreda, a može biti i neograničen. Što se tiče davanja odgovora, uglavnom postoje dvije mogućnosti. Učenici mogu dobiti popis s kojeg biraju željene osobe ili ih mogu sami napisati na listove.[5]

Napiši 3 sošolce, s katerimi se najraje igraš.

1. _____
2. _____
3. _____

Slika 2: Sociometrijski test

2.2. Prikaz podataka

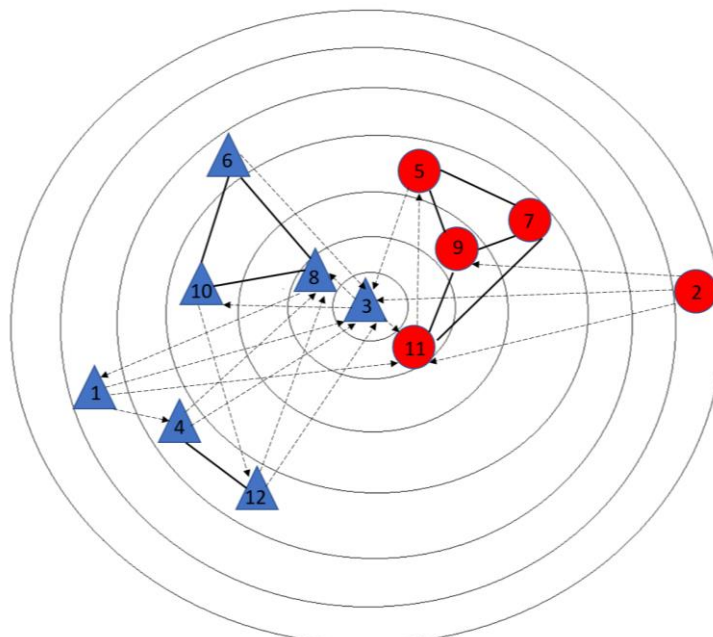
Podatke koje dobijemo sociometrijskim upitnikom ili testom najčešće prikazujemo sociometrijskim tablicama, sociometrijskim indeksima i sociogramima.

- **Sociometrijske tablice** razlikuju se po odabiru, ograničenju i broju kriterija. Najprije nacrtamo tablicu i u nju vodoravno te okomito razvrstavamo učenike po abecedi. Zatim u tablicu vodoravno upisujemo odabire pojedinačnog učenika. Uzajamne odabire označimo drugom bojom ili ih zaokružimo. U donjoj tablici zbrajamo odabire, a možemo prikazati i broj uzajamnih odabira. [4]

		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
	Ime in priimek	Nejc B.	Tia B.	Luka D.	Bor F.	Sara G.	Ivo H.	Nina M.	Taj M.	Ana P.	Miha T.	Zala T.	Alen Ž.
1.	Nejc B.			1	2							3	
2.	Tia B.			3						2		1	
3.	Luka D.								1		2	3	
4.	Bor F.			1					2				②
5.	Sara G.			3				②		①			
6.	Ivo H.			3					①		②		
7.	Nina M.					③				②		①	
8.	Taj M.	3					②				①		
9.	Ana P.					②		③				①	
10.	Miha T.						②		①				3
11.	Zala T.					2		③		①			
12.	Alen Ž.			2	①				3				
Vsota izbir		1	0	6	2	3	2	3	5	4	3	5	2
Vsota vzajernih izbir		0	0	0	1	2	2	3	2	3	2	2	1

Slika 3: Ispunjena sociometrijska tablica

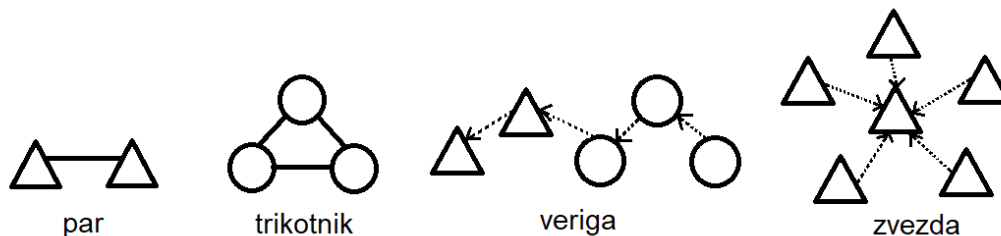
- **Sociometrijski indeks** je mjera usmjerenosti učenika prema odjelu i odjela prema njemu. Indeks se izračunava tako da broj dobivenih odabira dijelimo s brojem učenika u razredu. Indeks je najveći, tj. iznosi 1 ako učenik dobije pozitivne odabire od svih svojih drugara, a najmanji indeks, tj. 0 javlja se ako učenik ne dobije nijedan pozitivan odabir. [5]
- **Sociogram** predstavlja najvažniji oblik grafičkog prikaza sociometrijskih podataka. Podatke je moguće grafički prikazati za svakog pojedinačnog učenika te za cijeli odjel. Ne postoji obvezna shema za izradu sociograma, tako da sami odlučujete kako ćete predstaviti učenike. Za cijeli odjel preporučuje se uporaba sociograma s koncentričnim krugovima. Krug podijelite na dvije polovice, tako da s jedne strane upisujete dječake, a s druge djevojčice. Na ovaj način sociogram će biti pregledniji. Dječaci se mogu označiti npr. trokutima, a djevojke krugovima. Učenike s najvećim brojem dobivenih glasova ucrtavamo u središnji krug. U sljedeći krug unosimo učenike koji su dobili manje glasova, nastavljajući tako sve do zadnjeg kruga u koji ucrtavamo učenike bez dobivenih glasova. Pojedinačni odabiri mogu biti označeni isprekidanom linijom, a međusobni odabiri istaknutom (podebljanom) linijom. [5]

Slika 4: Sociogram

Učenici se međusobno mogu povezati u različite strukture:

- Par se pojavljuje kada se uzajamno odaberu dva učenika.
- Trokut označava međusobni odabir između triju učenika.
- Lanac je vrlo česta sociometrijska struktura u razredu.
- Zvijezda se pojavljuje kada veliki broj učenika odabere jednog, istog učenika.
- Usamljeni pojedinac je učenik bez zajedničkih, međusobnih odabira. Usamljene učenike obično je najlakše povezati s otvorenijim strukturama (npr. lanac ili zvijezda). [4]

Slika 5: Različite strukture (par, trokut, lanac, zvijezda)

Na temelju broja odabira, iz sociograma možemo saznati tko su:

- popularni učenici (imaju mnogo pozitivnih i malo ili nijedan negativan odabir),
- odbačeni učenici (mnogo negativnih i malo ili nijedan pozitivan odabir),
- ignorirani učenici (malo ili nijedan odabir),
- kontroverzni učenici (mnogo pozitivnih i negativnih odabira),
- prosječni učenici (prosječan broj odabira). [2]

3. Zaključak

Kao i svaka tehnika, sociometrijska tehnika ima svoje prednosti i nedostatke. Prednosti sociometrijske tehnike su: jednostavnost provedbe, kraći vremenski period provedbe i mogućnost izvedbe brze analize. Odnosi među učenicima zapažaju se vrlo brzo, tako da možemo lakše i brže prepoznati pojedine učenike koji su na društvenoj margini i pomoći im da se integriraju. Nedostatak sociometrijske tehnike ogleda se u tome što ne otkriva razloge isključenosti pojedinih učenika. Osim toga, neki učenici ne odgovaraju iskreno, tj. pišu o svojim željama, a ne o stvarnom stanju. Stoga je dobro promatrati odnose među učenicima unatoč provedenoj sociometriji. Odnosi među mlađim učenicima brzo se mijenjaju, pa je ovu tehniku potrebno često koristiti ako želimo procijeniti pravo stanje. Razmislimo o tome koliko je teško ići u školu s osjećajem da vas nitko ne voli, da vas tjeraju odnosno odbacuju/ne prihvaćaju, te se nikada ili rijetko igrate s drugim učenicima. Provedba sociometrijske tehnike učitelju neće oduzeti mnogo vremena, ali itekako može promijeniti život usamljenog djeteta. Naravno, sama primjena sociograma nije dovoljna. Sociometrija predstavlja samo prvi korak, odnosno prepoznavanje stanja u razredu. Nakon njene provedbe potrebno je pomoći pojedinim učenicima da se integriraju u skupinu, tako da se osjete prihvaćenima od strane svojih školskih drugara.

4. Literatura

- [1] Kajtna, T. Sociometrična preizkušnja. URL: <https://www.osvperka.si/upload/files/sociometrija-09.pdf> (5.6.2022).
- [2] Košir, K. (2013). Socialni odnosi v šoli. Maribor: Subkulturni azil, zavod za umetniško produkcijo in založništvo.
- [3] Marjanovič Umek, L. in Fekonja Peklaj, U. (2008). Možnosti za otrokov razvoj in zgodnje učenje. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- [4] Pečjak, S., Košir, K. (2008). Poglavlja iz pedagoške psihologije. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- [5] Sagadin, J. (1993). Poglavlja iz metodologije pedagoškega raziskovanja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- [6] Spence, S. H. (2003). Social skills training with children and young people: Theory, evidence and practice. *Child and Adolescent Mental Health*.